

Gdzie krzyżują się drogi w polonistycznym i germanistycznym rozumieniu stylu?

ANNA HANUS
(Rzeszów)

1. Uwagi wstępne

Wobec poruszanych już w pracach polskich germanistów licznych dywergencji w germanistycznym i polonistycznym podejściu do badań nad tekstem i dyskursem oraz odmiennych tradycji w badaniach tekstologicznych pojawia się pytanie, czy w dwóch tak odmiennych obszarach badawczych znaleźć można istotne punkty wspólne w zakresie pojmowania stylu oraz w podejściu do badań stylistycznych¹. Wydaje się oczywiste, że takie punkty istnieją, bo oba te obszary nawiązują przecież choćby do tradycji retoryki i stylistyki.

W niniejszym artykule autorka podejmuje próbę ukazania cech wspólnych, ale i rozbieżności w badaniach nad stylem w polskim i niemieckim obszarze językowym. Szczególny nacisk kładzie na znalezienie i wykazanie analogii, zarówno w tradycji badań nad stylem, jak również w rozumieniu pojęcia *styl*, w obu obszarach badawczych. W pracy ukazane zostaną ponadto różne tradycje badawcze oraz zmieniające się rozumienie terminu *styl* i badań nad nim w ujęciu kontrastywnym, a także najnowsze tendencje, zwłaszcza w obrębie germanistycznych badań nad stylem.

¹ Zagadnienia te były dyskutowane m.in. w pracach: Bilut-Homplewicz (2009a; 2009b; 2011a), Bilut-Homplewicz, Czachur, Smykała (2009a), Hanus (2012), Hanus, Szwed (2014).

2. Tradycje stylistyczne w Polsce i w niemieckim obszarze językowym

Współczesne lingwistyczne ujęcia stylu i stylistyki w obu obszarach badawczych mają swoje korzenie w retoryce i poetyce antycznej (por. Sowinski 1999: 17; Eroms 2008: 13; Gajda 1995: 12; 2001b: II). Pojęcie *styl* wiązano wówczas z repertuarem środków językowych, typologią stylów i sprowadzono przede wszystkim do trzech typów: styl niski, średni i wysoki (zależny od zawartości figur językowych) (por. Sowinski 1999: 17; Gajda 1995: 13). Stylistykę aż do początków XIX w. traktowano jako część szeroko pojętej retoryki, a potem jako subdyscyplinę lingwistyki. W niemieckojęzycznej nauce termin *styl* zadomowił się ostatecznie pod koniec XVIII w., kiedy to miejsce retoryki zajęła ostatecznie stylistyka, a podręczniki retoryki ustąpiły dziełom z zakresu stylistyki, jak np. autorstwa Johanna Christopha Adelunga *Ueber den deutschen Styl* (1785), czy Karla Philippa Moritza *Vorlesungen über den Styl* (1793). Dla Adelunga stylistyka była zbiorem reguł i sprowadzała się do zastosowania w wypowiedzi odpowiednich środków językowych. Dla Moritza była ona już wyrazem indywidualności twórcy (zob. Sanders 2000: 19). Przełom wieku XVIII i XIX to w stylistyce niemieckojęzycznej zwrot (pod wpływem romantyzmu) ku indywidualnemu stylowi twórcy, w którym manifestuje się jego osobowość, zob. wypowiedź hrabiego Georges'a Louisa Leclerca de Buffono z 1753 roku: *Le style, c'est l'homme même* (cyt. za: Sanders 1996: 345). Najważniejszymi przedstawicielami tego nowego nurtu byli m.in.: Johann Grimm, Wilhelm von Humboldt, Karl Ferdinand Becker.

Na gruncie polskim termin *stylistyka* odnotowany zostaje po raz pierwszy w *Słowniku języka polskiego* (tzw. Słownik wileński) z 1861 r. (por. Gajda 2001b: II), z czasem znika też „stopniowo termin *retoryka* z kart tytułowych podręczników, zastępuje go termin *stylistyka*” (Gajda 1995: 23). O stylistyce jako dyscyplinie naukowej mówi się w Polsce od przełomu wieku XIX i XX. Już od momentu narodzin, jak czytamy u Gajdy, była ona obszarem badań o znacznym zróżnicowaniu metodologicznym (Gajda 2001a: 16).

Początek XX w. to czas rozwoju nowych, zróżnicowanych metodologicznie orientacji w badaniach stylistycznych. W stylistyce powszechnej liczą się: niemiecka szkoła neoidealistyczna, francuska szkoła stylistyczna, rosyjska szkoła formalna i szkoła praska. Na niemieckim obszarze językowym zaznaczają się

dwa pierwsze nurty². Pierwszy nawiązuje do pewnych koncepcji romantycznych i jest reprezentowany przede wszystkim przez Leo Spitzera, koncentruje się na jednostce, jej celach i odczuciach, które wpływają na sposób działania, a więc i na jej styl wypowiedzania się i pisania. Według Spitzera „Styl danej jednostki jest jej własnością, czymś jednoznacznym jak odcisk palca człowieka” (Heinemann 2010b: 358). Równocześnie w pierwszej połowie XX w. przodujące miejsce wśród nurtów stylistycznych zapewnia sobie stylistyka o nachyleniu lingwistycznym reprezentowana przez Charles’a Bally’ego zwana często szkołą „ekspresywno-emocjonalną” (Gajda 1995: 18).

W polskiej myśli stylistycznej pierwszych dziesięcioleci XX w., jak podaje Gajda, „znalazły odbicie wszystkie ważniejsze nurty występujące w stylistyce powszechnej od ekspresyjnych teorii stylu K. Vosslera i L. Spitzera oraz koncepcji Ch. Bally’ego poprzez rosyjskich formalistów i szkołę praską aż po M. Bachtina, orientację semiotyczną i tekstową” (Gajda 1995: 24). Szczególnie inspirowane dla naukowców polskich okazały się jednak osiągnięcia szkoły praskiej i jej pojęcie „język funkcjonalny”. Style tzw. funkcjonalne i klasyfikacja odmian stylowych „zdominował[y] polską stylistykę powojenną o nachyleniu językoznawczym. Zapoczątkował[y] też w miarę systematyczny opis poszczególnych odmian funkcjonalnych” (Gajda 1995: 25)³. Stylistycy polscy wyodrębnili tzw. makrostyle (zob. Gajda 2013: 28) i opisali style: potoczny, artystyczny, naukowy, publicystyczny, urzędowy i religijny.

Zagadnienia stylistyki funkcjonalnej w niemieckim obszarze językowym zaczęto podejmować stosunkowo późno, bo dopiero w latach 70. XX w. wraz z recepcją myśli stylistycznej rosyjskiej germanistki Elise Riesel, według której „każde użycie wyrażen językowych jest w znacznym stopniu zdeterminowane przez funkcjonalne sfery stylowe” (Heinemann 2010b: 360). Kontynuatorami myśli Riesel w niemieckojęzycznym obszarze językowym byli Wolfgang Fleischer i Georg Michel z byłej NRD. Badacze nie przejęli dogmatycznie założeń Riesel, kwestionując zasadność wyróżniania stylu publicystycznego, i wyodrębnili jedynie style: komunikacji publicznej, naukowy, potoczny i artystyczny,

² W niemieckich opracowaniach nie wspomina się o wpływie rosyjskiej szkoły formalnej na stylistykę germanistyczną, a stylistyka funkcjonalna w badaniach germanistycznych zaznacza swój wpływ dopiero w drugiej połowie XX w.

³ Językoznawcy polscy długo zajmowali się kwestią odmian polszczyzny, modyfikując przy tym samo pojęcie stylu funkcjonalnego, a także proponując zróżnicowane schematy odmian. Zebrał te zagadnienia Aleksander Wilkoń (1987). Pierwsze obszerne kompendium, w którym podsumowuje się te badania i zbiorczo charakteryzuje poszczególne style funkcjonalne, to *Przewodnik po stylistyce polskiej* (Gajda [red.] 1995).

gdyż jak motywowali, styl publicystyczny wymyka się jednoznacznemu przyporządkowaniu z uwagi na heterogeniczność środków językowych.

Germanistyczne badania nad stylem w drugiej połowie XX w. stoją pod znakiem intensywnego rozwoju różnych nurtów lingwistycznych, zwłaszcza strukturalistycznego i tzw. zwrotu pragmatycznego. „Na fali boomu matematycznej teorii informacji” (Heinemann 2010b: 359) rozwija się ponadto zapoczątkowana w latach 20. XX w. przez Busemanna tzw. stylistyka statystyczna. Jest to metoda typowo ilościowa, badająca za pomocą nowoczesnych technik komputerowych frekwencję określonych środków językowych, m.in. części mowy w zdaniu; ma to pozwolić na rozróżnienie stylu werbalnego i nominalnego. Bada się długość słów, zdań, intonację mówiącego itp. (zob. Sowinski 1999: 31–32; Fucks 1953; 1955; Fucks, Lauter 1965)⁴. W ramach nurtu strukturalistycznego wyodrębiają się kolejne szkoły pojmujące styl jako:

1) konsekwencję wyboru względnie skutek selektywnego doboru i kombinacji relacji ekwiwalencyjnych: „Formułowanie tekstu można opisać [...] jako proces sukcesywnej selekcji elementów tekstowych spośród elementów pozostających względem siebie w relacji paradygmatycznej”, przy czym: „Możliwości sukcesji ograniczone są regułami gramatycznymi, które decydują o układzie/rozkładzie (relacji), w jakim wybrane elementy mogą wystąpić” (Posner 1969: 32);

2) wybór spośród synonimicznych środków językowych, przy czym istnieją różne stopnie selekcji językowej (selekcja pragmatyczna, gramatyczna, stylistyczna i niestylistyczna);

3) kontrast w kontekście, który Enkvist rozumie następująco: „Styl tekstu jest zbiorem pewnych potencjalnych elementów językowych zdeterminowanych kontekstem jego wielkości lingwistycznych” (1964: 26);

4) odstępstwo od normy – Michael Riffaterre wysunął tezę, że „styl stanowią kontrasty” i przeciwstawił elementy wypowiedzi o dużej przewidywalności wypowiedziom o niskiej przewidywalności (zob. Heinemann 2010b: 358); uzyskane w ten sposób kontrasty dają efekty stylowe (zob. Sowinski 1999: 34–38).

⁴ Począwszy do lat 50. XX w. w Polsce także prowadzone były badania w oparciu o syntezę danych liczbowych, jednakże o nieznacznie odmiennym profilu (głównie w oparciu o metodę Girauda i nie przy użyciu technologii komputerowych, co wyjaśnia także ich mniejszą skalę). Polonistyczna stylistyka frekwencyjna prowadziła badania stylometryczne polegające na poszukiwaniu słów kluczy, opisywała statystycznie prawidłowości leksykalne, a ponadto powstały listy rankingowe, rejestrujące frekwencję wyrazów w tekstach zróżnicowanych stylistycznie (zob. np.: Wyka 1973; Sambor 1969; Kurcz, Lewicki, Sambor, Szafran, Woronczak 1990; Stachurski 1998).

Stylistyka pragmatyczno-komunikatywna osadza styl w komunikacji międzyludzkiej i zwraca się ku analizom komunikacyjnych czynników stylu, wskazując przy tym na kluczową rolę nadawcy i odbiorcy, nadawcy w kształtowaniu kompozycji tekstu, a odbiorcy w jej odczytywaniu. Zwrot pragmatyczny lat 70. i 80. ubiegłego wieku owocuje w Europie Zachodniej wieloma nowymi dyscyplinami zajmującymi się użyciem języka. Lingwiści zwracają się ku tekstowi i jego uwikłaniom komunikacyjno-pragmatycznym. Stylistyka pragmatyczna, której założenia koncentrują się na tezie, iż poprzez określone działania językowe można osiągnąć konkretny skutek komunikacyjny, usuwa w cień teorie i nurty o charakterze strukturalistycznym i generatywnym. Uwagę zwracają tu prace Barbary Sandig (najlepiej znane polskiemu czytelnikowi), która styl definiuje jako działanie intencjonalne, „indywidualną formę działania językowego” (Sandig 1986: 7) charakteryzującą się ważnym społecznie zakreśleniem celu i oddziaływaniem, jak również prace Spillnera (1995), Selting (1987), Püschela (1991; 1995).

W polonistycznych badaniach nad stylem w drugiej połowie XX wieku dominuje nadal stylistyka funkcjonalna:

W Polsce po lata 80. XX wieku w stylistyce dominującą pozycję zajmuje wywodzący się ze szkoły praskiej paradygmat stylistycznofunkcjonalny. Stylistykę definiuje on przez badanie regularności użycia języka w różnych sferach komunikacji korespondujących ze sferami ludzkiej działalności. (Gajda 2013: 21)

Stylistyka strukturalna i generatywna, tak popularna w Niemczech końca lat 60. i wczesnych lat 70. nie znajduje w badaniach polskich badaczy stylu większego oddźwięku. Z pewnym dystansem podchodzi się początkowo do stylistyki komunikatywnej i pragmatycznej. Tylko na marginesie prowadzone są badania z zakresu stylistyki kognitywnej, stylistyki interakcyjnej, intertekstualnej czy już wspomnianej stylistyki pragmatycznej (zob. Gajda 2013: 20). Jak podkreśla Stanisław Gajda w opublikowanym niedawno *Przewodniku po stylistyce polskiej*:

Mocny na Zachodzie zwrot komunikacjonistyczny (pragmatyczny) i tekstowo-dyskursywny w Polsce miał dość łagodny przebieg z własną specyfiką, a zachodnie oddziaływania spotkały się z ograniczoną i czasami spóźnioną reakcją. Zmiany nim spowodowane zaczęły pojawiać się w latach 70. i 80. oraz przybrały na sile w latach 90. XX wieku, łącząc się ze zmianami ustrojowymi i kulturowymi oraz nowymi warunkami komunikacji i nowymi jej modelami. Z jednej strony dalej używa się tradycyjnego aparatu stylistyki funkcjonalnej, mniej

lub bardziej radykalnie modernizując go, z drugiej coraz mocniej dają o sobie znać nowe orientacje. (Gajda 2013: 22)

Te nowe orientacje to przede wszystkim zwrot ku najnowszym osiągnięciom z zakresu lingwistyki tekstu i genologii lingwistycznej, inspiracje płynące z badań nad dyskursem (zob. Gajda 2013) oraz dialog z takimi subdyscyplinami jak pragmalingwistyka oraz lingwistyka korpusowa. Gajda wskazuje ponadto na duże zróżnicowanie metodologiczne, na heterogeniczność i pluralizm w badaniach prowadzonych przez polonistów i sławistów w zakresie złożonych zagadnień stylistycznych oraz na konieczność dążenia do integracji wiedzy stylistycznej (Gajda 2013: 18). Nie sposób pominąć jednak w tym kontekście badań inspirowanych pragmatyczną stylistyką niemiecką (zob. Pisarkowa 1975; 1994; 1998; Żydek-Bednarczuk 1994; Wojtak 2012), przeszczepionych na grunt polski przez Mazura (1990), i sposobach ujmowania relacji stylistyka–pragmatyka proponowanych m.in. przez Wojtak (por. Wojtak 1998)⁵.

We współczesnych germanistycznych badaniach językoznawczych styl łączy się nierozzerwalnie z opisem całości tekstowych, a stylistyka o nachyleniu tekstologicznym rozwijana w krajach niemieckiego obszaru językowego, zwana też stylistyką tekstu⁶, od wczesnych lat 90. XX w. zyskała niekwestionowane uznanie w zakresie badań nad tekstem i w analizach rodzajów tekstów (zob. Foschi 2010: 351).

3. Styl a tekst

Biorąc pod uwagę, iż – jak czytamy u Bilut-Homplewicz (2011b: 433) – „przedmiotem badań stylistyki są najczęściej całości tekstowe”⁷, a w germanistycznej przestrzeni naukowej wykształciła się nawet odrębna subdyscyplina

⁵ Aspekty pragmatyczne inspirowane podejściem Sandig obecne są także m.in. w pracach Pisarkowej i Gajdy.

⁶ Heinemann charakteryzuje to pojęcie następująco: „Stylistyka tekstu wychodzi z założenia, że znaczenie stylowe mają nie tylko poszczególne aspekty tekstów (jak zasada doboru odpowiednich środków lub zasada kontrastu w odniesieniu do oczekiwanej normy), lecz również tekst potraktowany kompleksowo jako całość wywołuje efekty stylistyczne, z reguły zamierzone. Z takiego punktu widzenia styl można w skrócie określić jako działanie przy pomocy tekstu, jako działanie przy użyciu kompleksowych tekstów w określonych całościowych konstatacjach interakcyjnych” (Heinemann 2010a: 27).

⁷ Autorka zaznacza jednak, iż „nie oznacza to [...], że poszczególne elementy języka jako takie nie są nacechowane stylistycznie, czy też nie można ich przyporządkować do określonej warstwy stylistycznej, jednak ich użycie w tekście jako całości zyskuje inny wymiar”.

lingwistyki badająca relacje pomiędzy tekstem a stylem, nazwana stylistyką tekstu, warto przyrzeć się bliżej tym relacjom w kontekście badań polonistycznych i germanistycznych, pytając o analogie i rozbieżności.

Badania nad relacją pomiędzy tekstem a stylem pod kątem nacechowania stylowego tekstów prowadzone były w Niemczech już od lat 70. ubiegłego wieku. Wtedy to uznano, iż badanie wyizolowanych zjawisk językowych nie jest wystarczające, nie rzuca pełnego światła na interesujące językoznawców zjawiska, co spowodowało, iż podjęto badania nad tekstem i stylem w ich wzajemnej relacji. Początkowo jednak nie używano jeszcze terminu *Textstilistik* (stylistyka tekstu) dla określenia prac poświęconych tym zagadnieniom. Kwestie odniesień stylu do całości tekstowych podejmowali m.in. Püschel, Haynes, Gläser, Michel, a także Riesel i Schendel w pracy z 1975 roku (Sandig 2006: 5 i n.).

Przełomowe spostrzeżenia na temat relacji tekstu i stylu znajdziemy w monografii Barbary Sandig *Textstilistik des Deutschen* z roku 2006, w której autorka przedstawia propozycję potraktowania stylu jako „istotnego społecznie sposobu działań językowych” (Sandig 2006: 1). Zdaniem Sandig styl odzwierciedla się w tekście, który może być mniej lub bardziej prototypowy, czyli posiadać mniej lub więcej cech typowych dla danego typu tekstu. Autorka rozumie styl jako istotny społecznie, skonwencjonalizowany sposób dokonywania działań komunikacyjnych, ale także jako sposób dokonywania działań językowych w stosunku do adresata, działań skoncentrowanych na zamierzonym celu, jaki chce uzyskać nadawca (Sandig 2006: 534). Co istotne, Sandig postrzega styl jako swego rodzaju struktury składające się z wiązek cech wzajemnie ze sobą korespondujących, mających charakter werbalny, ale też parawerbalny bądź niewerbalny (Sandig 2006: 534).

Komunikatywno-pragmatyczne podejście Sandig do pojęcia stylu podziela także Heinemann, który *notabene* również posługuje się terminem *stylistyka tekstu* dla określenia relacji tekst–styl. Autor artykułu o kontrowersyjnym tytule *Czy wszystko jest stylem?* zgadza się z Sandig, że styl to „działanie przy pomocy tekstu”, a właśnie tekst jako całość „wywołuje efekty stylistyczne, z reguły zamierzone” (Heinemann 2010a: 27). W artykule z 2009 r. Heinemann, pisząc o stylu jako „wyniku decyzji wyboru nadawcy”, podkreśla rolę nadawcy podczas tworzenia przez niego tekstu i rolę odbiorcy przy odczytywaniu danego tekstu (2009: 1614).

Kompleksowo relacje tekstu i stylu bada stylistyka tekstu ujmująca styl jako zjawisko tekstowe. Jak jednak stwierdza Fix, w pojmowaniu tej relacji widać

pewną asymetrię, gdyż podkreśla się wprawdzie, że styl odnosi się do tekstu, ale *jedności stylistycznej* nie wymienia się jako kryterium tekstualności w ujęciu Beaugrande'a i Dresslera (Fix 2005: 37). Fix proponuje zatem, by jedność stylistyczną uznać za jedno z kryteriów tekstualności⁸. Autorka wskazuje ponadto na pewną dwudzielność perspektyw w badaniach relacji tekst–styl, ukazując z jednej strony liczne przykłady analiz zorientowanych na odniesienia stylistyczne w tekście, czyli związków stylu z tekstem, z drugiej zaś na perspektywę związku tekstu ze stylem (Fix 2005: 41 i n.), który to związek nie został jednak dostatecznie zbadany i zdaje się nie być tematem zbyt zajmującym dla językoznawców prowadzących badania nad tekstem. Wspólne wszystkim wymienionym germanistycznym podejściom do relacji tekst–styl jest stwierdzenie, iż tekst jako całość wywołuje efekt stylowy, oraz że styl jako działanie komunikacyjne manifestuje się w tekście.

Sporo pozycji na temat relacji tekst–styl znajdziemy wśród prac polonistycznych. Jednakże odmienne tradycje w polonistycznych ujęciach tekstologicznych oraz w germanistycznej lingwistyce tekstu implikują inne podejście do tych relacji. Tłumaczy to też, dlaczego wspomniane zagadnienia są na gruncie polonistycznym o wiele rzadziej dyskutowane niż w badaniach niemieckojęzycznych. Jak czytamy u Gajdy, w dociekaniach polonistycznych badania nad tego rodzaju relacjami są co prawda prowadzone, jednakże głównie w kontekście stylów funkcjonalnych („Od lat osiemdziesiątych wraz z rozwojem lingwistyki tekstu zarysowuje się tekstocentryczne badanie stylów funkcjonalnych”; Gajda 2009: 143) i relacji styl–gatunek⁹. Co istotne, wielkości te pozostają w relacji „ogólne–specyficzne”, zaś „styl konkretyzuje się jako zespół, system gatunków, a ten schodząc w dół przejawia się w postaci konkretnych tekstów” (Gajda 2009: 143). W jednym z ostatnio opublikowanych opracowań Gajdy znajdziemy ponadto stwierdzenie, iż:

obok ujęcia stylu jako zewnętrznej właściwości, łączącej się z wyborem środków dla komunikowania określonej treści, zaczęło funkcjonować „głębsze” ujęcie utożsamiające styl z całością i jednością tekstu. Styl odrywa się od swobodnego wyboru środków. Staje się wyrazem psychiki (osobowości, światopoglądu). (Gajda 2013: 24)

⁸ Fix oczywiście nie zaprzecza, że poszczególne realizacje tekstowe mogą nie zachowywać w pełni tego kryterium, bądź nawet świadomie je łamać, ale w takim wypadku mamy do czynienia ze świadomym zabiegiem autora (zob. np. Fix 2009: 97–108).

⁹ W kontekście badań germanistycznych mówi się o *rodzajach tekstu*.

Z powyższego można wnioskować, iż polonistyczne badania stylu uwzględniają także teksty jako całości reprezentujące określone style, a przynajmniej, jak czytamy u Gajdy, tacy badacze, jak: Mayenowa (1974), Bartmiński (1981), Gajda (1982), Witosz (2009) (Gajda 2013: 24) „traktują tekst jako całość złożoną z heterogennych warstw (brzmieniowej, znaczeniowej i świata przedstawionego)”.

Niemniej jednak w relacji tekst–styl zarówno Gajda, jak i Bartmiński stylowi przypisują rolę kluczową i pojmują go, jak podkreśla Bartmiński, jako kategorię nadrzędną w stosunku do pojęcia tekstu – „Styl ma wobec tekstu charakter transgresyjny” (Bartmiński 1981: 36) – co autor *Tekstologii* przedstawia za pomocą następującego schematu:

język → odmiana → styl → gatunek → tekst (Bartmiński 2009: 111)

Bartmiński podkreśla ponadto, podobnie jak Fix, iż relacja pomiędzy tekstem i stylem jest relacją dwukierunkową:

z jednej strony tekst traktowany [jest] jako teren ujawniania się wartości stylistycznych, słownictwa oraz struktur gramatycznych i zjawisk fonetycznych, a z drugiej parametrom ściśle tekstowym można – jak postulują badacze tekstu – przypisać funkcję stylotwórczą. (Bartmiński 2009: 110)

Odmiennej model relacji tekst–styl proponuje w artykule *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu* Maria Wojtak (2011). Autorka przedstawia obie wielkości w relacji do kolejnych kluczowych dla współczesnej lingwistyki pojęć: dyskurs i gatunek, traktując wszystkie jako kolekcję, jako zespół składników przestrzeni poznawczej, w którym to zespole każdy z komponentów stanowi kontekst dla pozostałych. Wszystkie pojęcia zaprezentowane zostają jako forma łańcucha poznawczego. Za ogniwo początkowe badaczka obiera dyskurs, rozumiany jako praktyka komunikacyjna, z uwagi na jego największą, jak pisze, moc eksplikacyjną. W swych rozważaniach Wojtak dochodzi do konkluzji, iż w analizowanej kolekcji pojęciowej „największe więzi formatotwórcze (eksplikacyjne) łączy zbiór trójelementowy: *dyskurs*, *gatunek* i *tekst*” (Wojtak 2011: 72). Styl w takiej konstelacji, oddając siłą rzeczy część swoich parametrów dyskursowi, przesuwa się na plan dalszy, stając się magazynem „konwencji [...] i środków, z którego czerpie nadawca, chcąc swej wypowiedzi (konkretnej manifestacji tekstowej) nadać stosowną formę” (Wojtak 2011: 73).

4. Trudności w definiowaniu kategorii *styl*

Na gruncie germanistycznych badań lingwistycznych podejmowano wiele prób objęcia ogólną definicją kategorii tak złożonej, jaką jest *styl*. Wysiłki naukowców skutkowały jednak zazwyczaj definicjami uwzględniającymi jedynie pewien aspekt tej skomplikowanej kategorii, co zapewne przyczyniło się do słynnej konstatacji sformułowanej w 1990 r. przez Fix; brzmi ona: „okazało się niemożliwe, ale również bezsensowne, tworzenie definicji obejmującej wszystkie aspekty zjawiska, jakim jest styl” (Fix 1990: 7). Stąd też zapewne większość naukowców zajmujących się badaniami nad stylem wzbrania się przed podaniem całościowej definicji stylu i ucieka się raczej do opisu i charakterystyki tej kategorii.

Na współczesne rozumienie stylu wpłynęły niewątpliwie badania Sandig, która opisuje styl jako istotny społecznie sposób dokonywania działań komunikacyjnych, manifestujący się w tekście. Ważną rolę przypisuje przy tym nadawcy dokonującym określonych działań oraz kompetencji stylistycznej odbiorcy. Jej postulaty na temat relacji tekst–styl poparł Heinemann, pisząc: „Nie ma tekstu bez składnika pragmatycznego, bez stylu. I odwrotnie – aspekt stylowy można wyrazić i tworzyć jedynie poprzez teksty. W tym sensie tekst i styl są nierozdzielne” (Heinemann 2010b: 368).

Do dalszego doprecyzowania i uściślenia relacji tekst–styl oraz samego pojęcia *styl* w znacznym stopniu przyczyniły się także badania podejmowane przez Fix, która w swoim artykule z 2005 r. pisze: „Styl należy [...] do kryteriów tekstualności, ponieważ rozwija się on dopiero w tekście” oraz: „bez stylu nie istniałby jasno wyodrębniony egzemplarz tekstu jako reprezentant określonego rodzaju tekstu” (Fix 2005: 48). Sam styl autorka rozumie jako „realizację zjawisk na powierzchni tekstu”, czyli tego, JAK, za pomocą jakich środków językowych określone działania językowe są realizowane w tekście, ale też jako informację o tym, CO, czyli jakie dodatkowe informacje można uzyskać na temat motywów powstania danego tekstu, na temat relacji społecznej pomiędzy wytwórcą a odbiorcą danego tekstu, jak również stosunku wytwórcy tekstu do języka (Fix ma tu na myśli relację skonwencjonalizowanie–oryginalność, względnie indywidualność) (zob. Fix, Poethe, Yos 2002: 26 i n.).

Podsumowując, należy podkreślić, iż niemieckojęzyczni lingwiści zajmujący się badaniem relacji tekst–styl akcentują bardziej relacje zachodzące pomiędzy obiema wymienionymi kategoriami, niż dążą do przedstawienia jednoznacznej definicji stylu.

Na gruncie polonistycznych badań nad stylem podkreśla się, iż: „styl to właściwie nie tyle koncept, który wyrósł na drodze systematycznego oglądu funkcjonowania języka, ile zmieniający się konstrukt poznawczy”, oraz że: „dzieje stylistyki od antyku po XXI wiek to ciągle tworzenie nowych jego koncepcji” (Gajda 2013: 18). U Witosz czytamy, iż najnowsze ujęcia stylu nawiązują do semiotycznej koncepcji stylu Marii Renaty Mayenowej, a jako ich wspólną cechę wymienić należy szerokie pojęcie omawianej kategorii: „właściwości stylistyczne przysługują wszelkim wytworom i zachowaniom ludzi, które mają charakter znaczący, tzn. przekazują pewne treści”. Witosz podkreśla ponadto, iż we współczesnych badaniach nad stylem odchodzi się od definicji pojmujących styl jako „immanentną cechę tekstu” z uwagi na zbyt wąskie rozumienie tej złożonej kategorii (Witosz 2009: 38) oraz uwypukla wagę czynników kontekstowych. Co jednak istotne, jak pisze Witosz, i świadczy o nowym podejściu do stylu, to fakt, iż: „za konstytutywny składnik stylu uznaje się jego aspekt podmiotowy (humanistyczny)”. Rolę podmiotu wypowiedzi podkreślają zarówno Gajda, pisząc o „humanistycznej strukturze subiektywnego wytworu” (Gajda 1982: 69), jak i Bartmiński: „Należy podkreślić, że nadawca tekstu jest przyczyną sprawczą i punktem odniesienia dla wszystkich właściwości tekstu [...]” (Bartmiński 1981: 36). Nie można naturalnie w tym miejscu nie wspomnieć, iż w polskiej lingwistyce styl był interpretowany na kilka sposobów oraz że wielu badaczy opracowało swoje ujęcia autorskie tego zagadnienia (por. np. Gajda 1983; 2008; Skubalanka 1992; 1995).

5. Co łączy polonistyczne i germanistyczne badania nad stylem? – pytanie o punkty styyczne

Dociekania w zakresie stylu i stylistyki w obu analizowanych obszarach badawczych wykazują wiele widocznych podobieństw, zwłaszcza jeśli spojrzymy kontrastywnie na badania diachroniczne obejmujące pojęcia *styl* i *stylistyka*. Niemniej jednak warto przyjrzeć się dokładniej poszczególnym aspektom stylistycznym, by wykluczyć zbyt ogólnikowe i pochopne, a nawet być może przedwczesne wnioski.

Widać wyraźnie, że polonistyczne i germanistyczne rozważania odnoszące się do stylu, jego ujmowania i rozumienia łączy wspólne zakorzenienie w retoryce i poetyce antycznej. Ponadto, podobnie jak na obszarze niemieckojęzycznym pod koniec XVIII w., tak w polonistycznych badaniach nad stylem na

przełomie XVIII i XIX w., wszechobecna retoryka ustąpiła miejsca kształtującej się i zyskującej coraz bardziej na znaczeniu stylistyce. Stopniowo także, zarówno w Polsce, jak i na obszarze niemieckojęzycznym, podręczniki do nauki retoryki zostały zastąpione przez prace z zakresu stylistyki.

Nowe orientacje w stylistyce powszechnej początku XX w. zaznaczyły się, chociaż może nie w jednakowym stopniu, zarówno w badaniach polonistycznych, jak i germanistycznych. Na gruncie niemieckojęzycznym recepcja myśli stylistycznej szkoły praskiej z jej koncepcją języka funkcjonalnego nastąpiła z pewnym opóźnieniem, jeśli brać pod uwagę rozwój stylistyki funkcjonalnej w Polsce, niemniej jednak w obu obszarach badawczych doczekała się wielu znakomitych publikacji i dysput naukowych. W obszarze germanistycznym Fleischer i Michel nie przejęli z koncepcji Riesel wszystkich wyróżnionych przez autorkę rodzajów stylu (zakwestionowali istnienie odrębnego stylu publicystycznego), jednak w pozostałych założeniach germaniści zgodzili się generalnie z tezami wybitnej autorki. Badania z użyciem aparatu stylów funkcjonalnych w Polsce rozwijały się bardzo prężnie i miały wielu kontynuatorów. Zresztą do dziś cieszą się dużym zainteresowaniem językoznawców. Również w badaniach germanistycznych możemy współcześnie spotkać prace czerpiące z założeń stylów funkcjonalnych bądź oparte na tych założeniach. Eroms prezentuje nawet zmodyfikowaną listę stylów funkcjonalnych odpowiadającą katalogowi stylów funkcjonalnych przyjętych przez polonistów¹⁰ (Eroms 2008: 115). Jednakże zakres badań prowadzonych obecnie w ramach stylistyki funkcjonalnej wykazuje znaczne różnice. W Polsce, jak wynika z najnowszego *Przewodnika po stylistyce polskiej* (Malinowska, Nocoń, Żydek-Bednarczuk [red.] 2013) nadal bada się obszary użycia języka w oparciu o podział i aparat stylów funkcjonalnych. Ze względu na nowe media pojawiają się także nowe odmiany stylów funkcjonalnych, względnie stypologizowane grupy tekstów czy odmiany języka (Malinowska, Nocoń, Żydek-Bednarczuk [red.] 2013: 14) uzupełniające te dotychczas istniejące. Na gruncie germanistycznym takie badania prowadzone są raczej na marginesie i skupiają się głównie na analizach wybranych obszarów, takich jak: język reklamy, specyfika języka potocznego czy język mediów. Ponadto główny punkt ciężkości w obrębie tych badań skupia się na stylistycznych aspektach w obrębie słownictwa i gramatyki.

¹⁰ S. Gajda nazywa je *makrostylami* (2013: 28).

Zarówno na gruncie germanistycznym, jak i w badaniach polonistycznych wyróżnia się, zależnie od stopnia generalizacji, zarówno styl określonego pojedynczego tekstu, style indywidualne nadawców tekstów, jak i style typowe. Jednakże w badaniach polonistycznych stale jeszcze punktem odniesienia w tym zakresie, jak podkreśla Gajda, pozostaje kategoria stylu funkcjonalnego (Gajda 2013: 21). W badaniach germanistycznych natomiast nie można mówić o szczególnej pozycji tej kategorii. W konsekwencji wymienionych podziałów stylistyka polska wyróżnia mikro- i makrostylistykę. Dwudzielny charakter ma także stylistyka germanistyczna, która wyodrębnia dwa identyczne terminy (*Mikrostilistik* i *Makrostilistik*). Poważnym błędem byłoby jednak postawienie znaku równości pomiędzy tymi kategoriami, gdyż spotykają się one co prawda w nazwie, lecz obiekty, do których się odnoszą, są zgoła różne. Mikrostylstyka w rozumieniu polonistycznym to „stylstyka środków językowych”, makrostylstyka to z kolei stylstyka zajmująca się „poszczególnymi stylami i systemami stylowymi” (Gajda 2013: 21). W praktykach germanistycznych o mikrostylstyce mówimy natomiast, gdy mamy na myśli stylstykę na poziomie pojedynczych słów, zwrotów i zdań, a makrostylstyka to stylstyka na poziomie tekstu (zob. Sowinski 1999: 71).

Zagadnienia dotyczące relacji tekst–styl dyskutowane są zarówno w kręgach polonistycznych, jak i wśród językoznawców niemieckiego kręgu kulturowego. Na gruncie niemieckojęzycznym badania te prowadzone są w obrębie zainteresowań lingwistyki tekstu i ogniskują się na podejściu do stylu jako do zjawiska tekstowego, manifestującego się w całościach tekstowych. W dociekaniach polonistycznych często znajdziemy postulaty i rozważania dotyczące relacji pomiędzy stylem a tekstem. Badania nad tymi relacjami prowadzone są w obrębie szeroko pojętej tekstologii, jednakże akcent pada tu na kontekst stylów funkcjonalnych, a teksty postrzegane są przez pryzmat gatunków. Bardzo interesujące jest przy tym, że postulowana w 2005 r. przez Fix konieczność uwzględnienia w badaniach germanistycznych stylowości jako jednej z prototypowych cech tekstu w rozumieniu de Beaugrande’a i Dresslera (zob. Fix 2005: 37), pojawia się także w konkluzjach o stanie najnowszych badań nad relacjami tekstu i stylu u Gajdy. Uczony, analogicznie do postulatów przedstawianych przez Fix, opierając się na rozważaniach i ustaleniach Sandig (2009: 167), nie tylko postuluje, ale przyznaje tekstom nacechowanie stylistyczne i włącza stylowość do katalogu prototypowych cech tekstu (zob. Gajda 2013: 26).

Zarówno w kontekście badań germanistycznych, jak i polonistycznych mowa jest o subdyscyplinie badającej relacje tekst–styl; w obu obszarach badawczych zwykło się ją określać mianem stylistyki tekstu. Na obszarze niemieckojęzycznym dyscyplina ta wyrosła na gruncie lingwistyki tekstu i pojmuje styl jako działanie przy użyciu całości tekstowych w określonych konstelacjach interakcyjnych (zob. Heinemann 2010a: 28). W ujęciach polonistycznych stylistyka tekstu pojawia się przede wszystkim w obrębie badań stylistycznych, które na gruncie polonistycznym mają bardziej ugruntowaną pozycję niż stosunkowo młoda tekstologia. Jednakże, podobnie do założeń stylistyki tekstu w niemieckim obszarze językowym, stylistyka tekstu w badaniach polonistycznych, jak czytamy u Witosz, koncentruje się „na opisie nacechowania stylowego głównie składników formalnych i treściowych”, interesuje się „kategorią podmiotu wirtualnego (tekstowego) i sposobami jego uobecniania w strukturze wypowiedzi [...]” i „manifestacją tekstowych obecności autora” (Witosz 2009: 74), orientując się przy tym „głównie na kategorii tekstowe narzucone przez teoretyczne ramy tekstologii lingwistycznej” (Witosz 2009: 72). Co jednak istotne, stylistykę tekstu interesują „nie tylko komponenty strukturalne, kompozycyjne, ale i płaszczyzna semantyczna” (Witosz 2009: 72).

Witosz idzie w swoich rozważaniach jednak jeszcze dalej, proponując, analogicznie do badań stylistycznych odnoszących się do całości tekstowych, zainteresowanie się badaniami stylistycznymi na płaszczyźnie dyskursu, czyli zanurzeniem tekstów w zakresach społecznych. Postuluje nawet wyróżnienie stylistyki dyskursu, która:

Jest w większym stopniu niż jej poprzedniczka [stylistyka tekstu – A.H.] intertekstualna – rozpatruje dyskurs nie tylko zanurzony w określonej kulturze, przechowujący pamięć o jej tradycji, podległy jej regułom, ale też rozwarstwiony na gatunki, socjolekty i rejestry, które – oddziałując na poszczególne wypowiedzi – przesądzają o ich heterogenicznym kształcie, a zarazem o unikatowości semantycznej i pragmatycznej. (Witosz 2009: 73–74)

Podejście zaproponowane przez Witosz i perspektywa wyodrębnienia nowej subdyscypliny byłyby w germanistycznym obszarze badawczym nierealne i niemożliwe do realizacji, gdyż takie podejście do dyskursu jest na gruncie germanistycznym zupełnie niewyobrażalne, a to z uwagi na fakt, iż całkowicie odmiennie rozumie się tam kategorię dyskursu. Germaniści nie określają *dyskursu* za pomocą pojęcia *styl*, gdyż nie wiążą pojęcia *dyskursu*, ani badań nad nim z kategoriami stylistycznymi. Nie dziwi jednak z punktu widzenia germanisty fakt, iż Witosz podejmuje próbę włączenia stylu w pole analiz dyskursu. Ponie-

waż refleksje dotyczące stylu nadal odgrywają w pracach polonistycznych istotną rolę, musi pojawić się pytanie o jego miejsce w nowych kierunkach badań.

Jak wynika z powyższych rozważań, badania nad relacją styl–tekst w obu obszarach dociekań różnią się pewnymi akcentami. W tym miejscu nie można pominąć jednak jeszcze jednego ciekawego aspektu w kontekście kontrastowania obu płaszczyzn. W badaniach polonistycznych znajdziemy wiele opracowań i postulatów dotyczących relacji tekst–styl. W niemieckim obszarze językowym powstała jednak ponadto pozycja monograficzna systematyzująca relacje tekst–styl, tworząc tym samym pomost pomiędzy stylistyką a lingwistyką tekstu. Mowa tu rzecz jasna o kreatywnym podejściu do zagadnień stylu w kontekście całości tekstowych w *Textstilistik des Deutschen* Barbary Sandig (2006).

Warto także przyjrzeć się germanistycznemu i polonistycznemu ujęciu relacji pomiędzy stylistyką i lingwistyką tekstu, gdyż zarówno w jednym, jak i w drugim obszarze badawczym wskazuje się, iż takie relacje pomiędzy tymi dwiema dyscyplinami zachodzą. Nie da się zaprzeczyć, iż stylistyka germanistyczna, czerpała i dała się zainspirować przez nowe subdyscypliny rozwijające się w ramach badań językoznawczych. Podobnie sytuacja przedstawia się na gruncie polonistycznym. W badaniach polonistycznych uwypukla się wyraźnie wpływ lingwistyki tekstu i genologii lingwistycznej na badania stylistyczne oraz fakt, iż podejmowane często rozważania nad strukturą tekstu stały się źródłem inspiracji dla stylistyki (por. np. Dobrzyńska 1996: 23; Witosz 2001: 10; Gajda 2013: 22). Dobrzyńska (1996: 25) podkreśla ponadto, iż konfiguracja cech z różnych poziomów organizacji komunikatu może mieć duże znaczenie przy rozpoznawaniu pewnych wzorców tekstowych. Rozpatrywanie funkcji i przekształceń wzorców w nowym kontekście, ma ogromne znaczenie dla stylistyki, zwłaszcza dla stylistycznej analizy języka artystycznego. Wskazuje to na ściśle powiązania stylistyki lingwistycznej z dociekaniem literaturoznawczymi. W analogicznym obszarze germanistycznym badania z zakresu stylistyki tekstu niezmiernie rzadko prowadzi się na tekstach literackich.

Ostatecznie nie można także pominąć faktu, że zarówno polonistów, jak i germanistów zajmujących się złożonym pojęciem stylu łączą ustawiczne dylematy i rozterki dotyczące definiowania samego terminu *styl*. Heinemann zwraca uwagę na fakt, iż badacze poświęcający uwagę problemom stylu mają w większości „mniej więcej takie same wspólne wyobrażenia o tym, co określa się mianem stylu” (Heinemann 2010b: 355), jednakże, podejmując próbę zdefiniowania

tego skądinąd złożonego pojęcia, zarówno poloniści, jak i germaniści skupiają się najczęściej na pojedynczych aspektach stylistycznych, będących wobec siebie w relacjach komplementarnych (zob. Heinemann 2010b: 356). Wielu badaczy stara się wskazać na najbardziej znaczące składniki stylu i czynniki mające decydujący wpływ na kształt pojęcia.

Co jednak łączy naukowców obu obszarów badawczych, to odejście od pojmowania stylu wyłącznie jako wyboru spośród form językowych oraz jednomyślność na temat znaczącej roli nadawcy jako, jak to określa Dubisz, „kreatora” (1995: 279) stylu (por. Bartmiński 1981; Gajda 1982; Sowinski 1999; Heinemann 2010a; 2010b). Wspólny obydwu kręgom badawczym jest ponadto pogląd, iż zdefiniowanie tak kompleksowej i wieloaspektowej wielkości, jaką jest styl, jest zadaniem niebywale trudnym, jeśli w ogóle możliwym. W wątpliwość podawała tę kwestę, jak wspomniano, Fix (2005). Podobnego zdania jest Maria Wojtak, która następująco konstatuje ten problem: „Reguły dyskursu tłumaczą, dlaczego dążenie do ujednoznacznienia pojęcia stylu jest poznawczą utopią” (Wojtak 2011: 77). Nasuwa się jednak pytanie: czy konieczne jest podejmowanie prób całościowego zdefiniowania tak kompleksowej wielkości? Czyż nie jest możliwe prowadzenie badań stylistycznych bez jednolitej definicji stylu?

6. Podsumowanie

Prezentacja i analiza wybranych zagadnień stylistycznych na gruncie dociekań polonistycznych i w niemieckojęzycznym obszarze językowym wskazuje na pewne podobieństwa w obu obszarach badawczych, jednakże wykazane analogie są głównie natury ogólnej i dotyczą w dużej mierze rozwoju diachronicznego omawianej dziedziny bądź pewnych powszechnych tendencji w badaniach nad stylem. Bardziej wnikliwe przyjrzenie się prowadzonym przez polonistów i germanistów badaniom w zakresie stylistyki ujawnia wiele powierzchownych bądź pozornych tylko podobieństw, będących konsekwencją odmiennych dróg badawczych. By podać choćby dla przykładu różnicę w skali badań nad stylami funkcjonalnymi, zupełnie odmienne podejście do relacji styl–tekst–dyskurs, pozycję stylu i tekstu w najnowszych tendencjach badawczych językoznawstwa, czy wreszcie podejście do zasadności stworzenia całościowej definicji stylu. Zwracają uwagę także z całą pewnością silniejsze związki stylistyki polonistycznej z literaturoznawstwem. Ponadto w germanistycznych lingwistycznych

badaniach nad stylem korpusy złożone z tekstów literackich zasadniczo pozostają poza obrębem analiz. Znajdziemy oczywiście także przykłady krzyżowania się dróg badawczych naukowców obu obszarów językowych, jednakże pod pewnymi warunkami, gdy np. uwzględnimy wnioski bądź postulaty badawcze tylko niektórych grup naukowców, względnie części czołowych badaczy, a to ze względu na mnogość dróg badawczych i różnorodność w podejściu metodologicznym, szczególnie w polonistycznych dociekaniach na temat stylu. Zaprezentowane przykłady ujawniają także pewne różnice terminologiczne, jak chociażby kwestie różnic pomiędzy makro- i mikrostylizyką a niemieckimi pojęciami *Makro* i *Mikrostilistik* czy podejmowane już niejednokrotnie przez Bilut-Homplewicz zagadnienia związane z rozumieniem znaczeń *Diskurs* i *dyskurs* (zob. Bilut-Homplewicz 2009b; 2010; 2013), na które należałoby zwrócić uwagę przed lekturą prac z danego obszaru badawczego w celu uniknięcia błędnej recepcji danej publikacji, gdy te pojęcia nie są w niej dostatecznie wyraźnie wyjaśnione oraz aby nie dopuścić do wyciągania błędnych wniosków. Wykazane różnice w obrębie obu analizowanych obszarów badawczych nie powinny jednak prowadzić do podziału. Wręcz przeciwnie, powinny być i są okazją do wspólnych dyskusji i inspiracją do dalszych poszukiwań badawczych, co w ostatnim czasie staje się coraz bardziej widoczne zarówno w inspiracjach badaniami na obszarze germanistycznym, jak i polonistycznym, by przytoczyć tu chociażby przykład Marii Wojtak, uwzględniającej w swoich analizach tekstu, stylu i dyskursu germanistyczne podejście w pojmowaniu *dyskursu*, nawiązania Stanisława Gajdy do pozycji germanistycznych Zofii Bilut-Homplewicz, zaczerpnięcie inspiracji z „językowego obrazu świata” Jerzego Bartmińskiego do stworzenia przez Waldemara Czachura modelu „dyskursywnego obrazu świata” (zob. Czachur 2011) czy wreszcie projekty tłumaczeniowe realizowane pod kierownictwem Zofii Bilut-Homplewicz – *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech* (Bilut-Homplewicz, Czachur, Smykała [red.] 2009c, tom zawierający teksty polonistyczne oraz tłumaczenia rozważań germanistycznych) oraz *Lingwistyka tekstu w Niemczech* (Bilut-Homplewicz, Czachur, Smykała [red.] 2009b, tom tłumaczeniowy) – w których ukazane zostały problemy tekstu i dyskursu, ale też pośrednio stylu, oraz projekt mający na celu przybliżenie niemieckojęzycznemu odbiorcy monografii Bożeny Witosz *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki* (*Grundlagen der Textsortenlinguistik*). Podsumowując, można z całą pewnością stwierdzić, iż refleksja na płaszczyźnie interlingwistycznej

(zob. Bilut-Homplewicz 2013) jak najbardziej sprawdza się w odniesieniu do obu obszarów badawczych.

Literatura

- Adelung J.C., 1785, *Ueber den deutschen Styl*, Berlin.
- Bartmiński J., 1981, *Derywacja stylu. – Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński, Lublin.
- Bilut-Homplewicz Z., 2009a, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech – próba bilansu. – Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław, s. 325–341.
- Bilut-Homplewicz Z., 2009b, *Sind Diskurs und diskurs terminologische Tautonyme? Zu Unterschieden im Verstehen der Termini in der deutschen und polnischen Linguistik. – Die Ordnung des Standard und die Differenzierung der Diskurse. Akten des 41. Linguistischen Kolloquiums in Mannheim 2006*, Hrsg. B. Henn-Memmesheimer, J. Franz, Frankfurt am Main, s. 49–59.
- Bilut-Homplewicz Z., 2010, *Tautonomia terminologiczna? Kilka uwag o użyciu terminów „Diskurs” i „diskurs” w językoznawstwie niemieckim i polskim*, „Słowo. Studia Językoznawcze”, nr 1, s. 21–33.
- Bilut-Homplewicz Z., 2011a, *Zwei verschiedene Welten? Ausgewählte germanistische und polonistische Monographien zur Textlinguistik. – In mediam Linguam: Mediensprache – Redewendungen – Sprachvermittlung. Festschrift für Heinz-Helmut Lüger zum 65. Geburtstag*, Hrsg. P. Schäfer, C. Schowalter, Landau, s. 416–429.
- Bilut-Homplewicz Z., 2011b, *Od stylistyki do stylistyki tekstu? Aspekty stylistyczne w germanistycznej lingwistyce tekstu*, „Stylistyka”, XX, s. 433–444.
- Bilut-Homplewicz Z., 2013, *Prinzip Perspektivierung. Germanistische und polonistische Textlinguistik – Entwicklungen, Probleme, Desiderata*, T. I: *Germanistische Textlinguistik*, Frankfurt am Main.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M., 2009a, *Warum ist es nützlich, die Textlinguistik in Polen und in Deutschland zu vergleichen? Der interlinguistische Vergleich. – Diskurse als Mittel und Gegenstände der Germanistik*, red. F. Grucza, G. Pawłowski, R. Utri, Warszawa, s. 127–137.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. (red.), 2009b, *Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. (Antologia tłumaczeń)*, Wrocław.
- Bilut-Homplewicz Z., Czachur W., Smykała M. (red.), 2009c, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, Wrocław.
- Czachur W., 2011, *Diskursive Weltbilder im Kontrast. Linguistische Konzeption und Methode der kontrastiven Diskursanalyse deutscher und polnischer Medien*, Wrocław.

- Dobrzyńska T., 1996, *Tekst i styl. – Styl a tekst. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej*, red. S. Gajda, M. Balowski, Opole, s. 21–28.
- Dubisz S., 1995, *Styl?*, „Stylistyka”, IV, s. 277–280.
- Enkvist N.E., 1964, *Defining Style. An Essay in Applied Linguistics. – Linguistics and Style*, red. S.G. Enkvist, s. 1–56.
- Eroms H.-W., 2008, *Stil und Stilistik. Eine Einführung*, Berlin.
- Fix U., 1990, *Die Kategorie Stil als theoretisches Problem: Zur Einführung. – Beiträge zur Stiltheorie*, Hrsg. U. Fix, Leipzig, s. 7–18.
- Fix U., 2005, *Die stilistische Einheit von Texten – auch ein Textualitätskriterium?. – Satz – Text – Kulturkontrast*, Hrsg. E. Reuter, T. Sorval, Frankfurt am Main, s. 35–50.
- Fix U., Poethe H., Yos G., 2002, *Textlinguistik und Stilistik für Einsteiger. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Frankfurt am Main–Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien.
- Foschi A., 2010, *Der Stilbegriff als möglicher Zugriff auf eine abgesicherte Analyse der Textidentität. – Text und Stil im Kulturvergleich*, Hrsg. A. Foschi, M. Hepp, E. Neuland, M. Dalmas, München, s. 349–368.
- Fucks W., 1953, *Mathematische Analyse des literarischen Stils*, „Studium Generale”, 6, s. 506–523.
- Fucks W., 1955, *Mathematische Analyse von Sprachelementen, Sprachstil und Sprachen*, Köln–Opladen.
- Fucks W., Lauter J., 1965, *Mathematische Analyse des literarischen Stils. – Mathematik und Dichtung. Versuche zur Frage einer exakten Literaturwissenschaft*, Hrsg. R. Gunzenhäuser, H. Kreuzer, München, s. 107–122.
- Gajda S., 1982, *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa.
- Gajda S., 1983, *Styl jako humanistyczna struktura tekstu. – Z polskich studiów slawistycznych*, seria 6, t. 2, Warszawa, s. 235–243.
- Gajda S. (red.), 1995, *Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole.
- Gajda S., 1995, *Styl i stylistyka. Zagadnienia ogólne. – Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole.
- Gajda S., 2001a, *Stylistyka funkcjonalna, stylistyka pragmatyczna... – Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice, s. 15–22.
- Gajda S., 2001b, *Stylistyka polska i stylistyka w Polsce. Wstęp. – Stylistyka polska*, red. H. Kurkowska, S. Skorupka, Warszawa, s. I–IX.
- Gajda S., 2009, *Gatunki wypowiedzi i genologia. – Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław, s. 135–147.
- Gajda S., 2013, *Teoria stylu i stylistyka. – Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Kraków, s. 15–33.

- Hanus A., 2012, *Czy „gatunek” to „rodzaj”?* W *gąszczu genologii polonistycznej i germanistycznej*, „Stylistyka”, XXI, s. 319–333.
- Hanus A., Szwed I., 2014, *Przekład tekstu naukowego na tle lingwistycznych badań polonistycznych i germanistycznych*, „Stylistyka”, XXIII, s. 357–375.
- Heinemann W., 2009, *Stilistische Phänomene auf der Ebene des Textes. – Rhetorik und Stilistik*, Hrsg. U. Fix, A. Garnd, J. Knape, Berlin u. a., s. 1610–1630.
- Heinemann W., 2010a, *Alles Stil – oder was? Reflexionen zum Verhältnis von Text und Stil. – Text und Stil. (Studien zur Text- und Diskursforschung)*, Hrsg. Z. Bilut-Homplewicz, A. Mac, M. Smykała, I. Szwed, Frankfurt am Main, s. 15–37.
- Heinemann W., 2010b, *Czy wszystko jest stylem? Refleksje dotyczące relacji tekstu i stylu*, „Stylistyka”, XIX, s. 355–370.
- Kurcz I., Lewicki A., Sambor J., Szafran K., Woronczak J., 1990, *Słownik frekwencyjny polszczyzny współczesnej*, Kraków.
- Malinowska E., Nocoń J., Żydek-Bednarczuk U. (red.), 2013, *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Kraków.
- Mayenowa M.R., 1974, *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*, Warszawa.
- Mazur J., 1990, *Styl i tekst w aspekcie pragmatycznym (z zagadnień teoretyczno-metodologicznych)*, „Socjolingwistyka”, IX, s. 71–86.
- Moritz K.P., 1793, *Vorlesungen über den Styl*, Berlin.
- Pisarkowa K., 1975, *Składnia rozmowy telefonicznej*, Wrocław.
- Pisarkowa K., 1994, *Z pragmatycznej stylistyki, semantyki i historii języka. Wybór zagadnień*, Kraków.
- Pisarkowa K., 1998, *Pragmatyka przekładu. Przypadki poetyckie*, Kraków.
- Posner R., 1969, *Strukturalismus in der Gedichtinterpretation – Textdeskription und Rezeptionsanalyse am Beispiel von Baudelaires „Les chats”*, „Sprache im Technischen Zeitalter”, 29, s. 27–58.
- Püschel U., 1991, *Stilistik: Nicht Goldmarie – nicht Pechmarie. Ein Sammelbericht*, „Deutsche Sprache”, 1, s. 50–67.
- Püschel U., 1995, *Stilpragmatik – Vom praktischen Umgang mit Stil. – Stilfragen. Jahrbuch der Tagung des Instituts für deutsche Sprache vom 15. bis 17. März 1994 in Mannheim zum Thema „Stilistik”*, Hrsg. G. Stickel, Berlin, s. 303–328.
- Riesel E., Schendel E., 1975, *Deutsche Stilistik*, Moskau.
- Sambor J., 1969, *Badania statystyczne nad słownictwem (na materiale „Pana Tadeusza”)*, Wrocław.
- Sanders W., 1996, *Stil im Wandel. – Stil und Stilwandel*, Hrsg. U. Fix, G. Lerchner, Frankfurt am Main–Berlin–Bern, s. 345–358.
- Sanders W., 2000, *Vorläufer der Textlinguistik: die Stilistik. – Text und Gesprächslinguistik*, 1. Halbband: *Textlinguistik*, Hrsg. K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, S.F. Sager, Berlin–New York, s. 17–28.
- Sandig B., 1986, *Stilistik der deutschen Sprache*, Berlin.

- Sandig B., 2006, *Textstilistik des Deutschen*, Berlin–New York.
- Sandig B., 2009, *Tekst w ujęciu teorii prototypu. – Lingwistyka tekstu w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław, s. 149–170.
- Selting M., 1987, *Verständigungsprobleme. Eine empirische Analyse am Beispiel der Bürger-Verwaltungskommunikation*, Tübingen.
- Skubalanka T., 1992, *Wprowadzenie do gramatyki stylistycznej języka polskiego*, Lublin.
- Skubalanka T., 1995, *O stylu poetyckim i innych stylach języka*, Lublin.
- Sowinski B., 1999, *Stilistik. Stiltheorie und Stilanalyse*, Stuttgart–Weimar.
- Spillner B., 1995, *Stilsemiotik. – Stilfragen*, Hrsg. G. Stickel, Berlin–New York.
- Stachurski E., 1998, *Słowa-klucze polskiej epiki romantycznej*, Kraków.
- Wilkoń A., 1987, *Typologia odmian współczesnej polszczyzny*, Katowice.
- Witosz B., 2001, *Stylistyka a pragmatyka*, Katowice.
- Witosz B., 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.
- Wojtak M., 1998, *Stylistyka a pragmatyka – stan i perspektywy w stylistyce polskiej*, „Stylistyka”, VII, s. 369–377.
- Wojtak M., 2011, *O relacjach dyskursu, stylu, gatunku i tekstu. – Text und Stil*, red. W. Czachur, Z. Bilut-Homplewicz, Warszawa–Rzeszów, s. 69–78.
- Wojtak M., 2012, *Stylistyka w ujęciu lingwistów z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. – Słowa – style – metody*, red. H. Pelcowa, M. Wojtak, Lublin, s. 261–278.
- Wyka K., 1973, *Słowa-klucze. – Stylistyka polska. Wybór tekstów*, red. E. Miodowska-Brookes, A. Kulawik, M. Tataro, Warszawa, s. 153–167.
- Żydek-Bednarczuk U., 1994, *Struktura tekstu rozmowy potocznej*, Katowice.

Where do the stylistic paths cross – viewed from a Polish-German perspective

In this article, the author attempts to show common features and also differences in the study of *style* in Polish and German-speaking countries. Special emphasis is placed on finding and demonstrating analogies, both in the tradition of research on *style*, and the meaning of the concept of *style* in both examined areas. In addition, the paper shows different research traditions and the changing understanding of the term *style* and its research from the contrastive perspective, as well as the latest trends especially in research on style within German studies.

Keywords: *style, stylistic, concept of style in Polish and German-speaking countries.*